

MÔ HÌNH PHÁT TRIỂN DU LỊCH CỦA CUBA VÀ MỘT SỐ KINH NGHIỆM CHO PHÚ YÊN

Nguyễn Huỳnh Hạnh Hiếu*

Tóm tắt: Từ khi giành độc lập vào ngày 1/1/1959 đến nay, nước Cộng hòa Cuba luôn được coi là thiên đường nghỉ dưỡng và du lịch phát triển nhất Mỹ Latinh và Caribbean với rất nhiều loại hình khác nhau như: du lịch tự nhiên nhân văn, du lịch nghỉ dưỡng chữa bệnh, du lịch Carnival đường biển, du lịch phố cổ. Đây là những loại hình kinh doanh du lịch mà tỉnh Phú Yên có thể tham khảo và học tập, bởi Phú Yên có nhiều điều kiện tự nhiên tương đồng với Cuba. Trong bài viết này, tác giả đưa ra những nét khái quát nhất về ngành du lịch Cuba từ năm 1959 đến nay, sau đó đi sâu phân tích các loại hình du lịch của Cuba hiện nay và đưa ra một số kinh nghiệm tham chiếu đối với tỉnh Phú Yên.

Từ khóa: kinh nghiệm, mô hình, du lịch, Cuba, Phú Yên.

Đúng như Christopher Columbus¹ đã từng nhận xét vào năm 1942 rằng: “Cuba là dải đất đẹp nhất trần gian mà mắt người đời trông thấy”². Từ khi giành được chính quyền vào năm 1959³, Cuba luôn được coi là quốc gia có ngành du lịch phát triển hàng đầu ở Mỹ Latinh. Sự phát triển này không chỉ đến từ sự đa dạng trong các loại hình, cách thức phát triển mang tính hiện đại mà du lịch Cuba còn có những nét nhân văn, riêng có không có sự pha trộn với bất cứ quốc gia ở khu vực và trên thế giới. Đây chính là điều mà thế giới, Việt Nam (trong đó có Phú Yên) luôn muốn tìm hiểu, khám phá và học hỏi mô hình phát triển du lịch của đất nước được coi là “hòn ngọc” của biển Caribbean⁴ để áp dụng và đưa vào thực tiễn du lịch của địa phương trong hiện tại và tương lai.

1. Vài nét khái quát về ngành du lịch Cuba

Ra đời ngay sau cuộc Cách mạng Cuba ngày 1/1/1959 dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Cuba và Chủ tịch Fidel Castro, du lịch Cuba được phát triển qua bốn giai đoạn chính là:

Giai đoạn 1959-1964 (phục hồi ngành du lịch).

Trong giai đoạn này, dưới sự lãnh đạo của Chủ tịch Fidel Castro, Cuba đã đẩy mạnh kế hoạch phục hồi ngành du lịch thông qua chính sách quốc hữu hóa hệ thống cơ sở vật chất, hạ tầng du lịch của chế độ độc tài Batista (vốn chỉ dành riêng cho giới quý tộc, tư sản Cuba và tầng lớp thượng lưu của Mỹ sang nghỉ dưỡng) và phát triển một số loại hình du lịch mới để phát triển kinh tế nhằm nâng cao đời sống của nhân dân như: du lịch nhân văn (khám phá các di tích lịch sử, văn hóa

* Công ty Đầu tư và Phát triển Du lịch Pytopia Phú Yên

của người Indians, Tây Ban Nha⁵ trong thời kỳ tiền thuộc địa và thuộc địa); du lịch tự nhiên (các danh lam thắng cảnh) và du lịch hữu nghị (một loại hình chỉ dành riêng cho các chính khách đến từ các nước xã hội chủ nghĩa).

Tuy nhiên, do chính quyền cách mạng Cuba mới ra đời và đang phải giải quyết nhiều vấn đề kinh tế - xã hội phức tạp khác nên sự phát triển của ngành du lịch Cuba trong giai đoạn này chỉ dừng ở mức hồi phục.

Giai đoạn 1964-1989 (du lịch phát triển theo định hướng xã hội chủ nghĩa).

Sau khi Đảng Cộng sản Cuba ra đời vào ngày 3/12/1965⁶, dưới sự lãnh đạo của Chủ tịch Fidel Castro, Cuba đã đề ra chiến lược mới trong phát triển du lịch đó là theo định hướng xã hội chủ nghĩa và hướng tới thị trường là các nước Đông Âu, Liên Xô. Do nền kinh tế Cuba vận hành theo mô hình của Liên Xô cũ nên chính phủ nước này đã giao cho Bộ Du lịch và Bộ các Lực lượng vũ trang cách mạng quản lý, vận hành các hoạt động của ngành du lịch theo mô hình của Liên Xô. Theo đó, Cuba luôn có sự tham vấn chính sách du lịch với Liên Xô. Nhờ đó, du lịch đã trở thành một trong những ngành kinh tế quan trọng nhất của Cuba, với mức thu nhập 1 tỷ Rúp/năm⁷.

Cũng như giai đoạn trước, trong giai đoạn này, ngành du lịch Cuba vẫn ưu tiên phát triển hai loại hình du lịch chính là du lịch nhân văn và du lịch tự nhiên, nhưng đã phát triển thêm một loại hình du lịch mới đó là du lịch nghỉ dưỡng,

chữa bệnh nhằm đảm bảo sức khỏe tốt nhất cho các chuyên gia của các nước xã hội chủ nghĩa đang làm việc tại Cuba. Đồng thời, tận dụng mô hình này để phát triển ngành công nghiệp dược phẩm, y tế trên cơ sở kết hợp giữa nghỉ dưỡng và chữa bệnh. Nhờ đó mà đến năm 1980 ngành du lịch Cuba đã đứng Top 3 ở Mỹ Latinh sau Brazil, Argentina và đứng đầu về mô hình du lịch nghỉ dưỡng, chữa bệnh⁸.

Điểm mới của ngành du lịch Cuba trong giai đoạn này là luôn có sự ưu đãi với các du khách đến từ các quốc gia có mối quan hệ đặc biệt với nước này, nhất là Liên Xô (đối tác thương mại số một của Cuba trong Chiến tranh Lạnh). Đây được coi là chính sách có đi có lại của Cuba để cảm ơn những tình cảm mà Đảng và Nhà nước Xô viết đã dành cho nước này.

Giai đoạn 1989-2004 (du lịch vượt khó trong “thời kỳ đặc biệt trong hòa bình”).

Sau khi hệ thống xã hội chủ nghĩa ở Liên Xô và Đông Âu sụp đổ đã làm cho Cuba mất đi một thị trường du lịch quan trọng và làm cho nền kinh tế nước này rơi vào khủng hoảng, suy thoái trong giai đoạn 1989-1993. Đứng trước những khó khăn đó, tại Đại hội IV Đảng Cộng sản Cuba (tháng 10/1991), Cuba đã có sự điều chỉnh lớn trong chính sách phát triển du lịch, nhất là về cơ cấu tổ chức nhằm đưa ngành kinh tế này tiếp tục là trụ cột trong nền kinh tế quốc dân. Cụ thể là: Cuba đã đa dạng hóa các hình thức quản lý du lịch theo hướng duy trì

vai trò quản lý trực tiếp của Nhà nước (Bộ Du lịch) nhưng lại giao quyền cho các doanh nghiệp quân đội và một số doanh nghiệp dân doanh tham gia vào các hoạt động phát triển du lịch, quảng bá du lịch. Đồng thời, Cuba cũng cho thí điểm mô hình hợp tác du lịch công tư (giữa nhà nước với doanh nghiệp tư nhân, giữa doanh nghiệp nhà nước Cuba với doanh nghiệp của một số nước có mối quan hệ hữu nghị với Cuba như: Venezuela, Trung Quốc thông qua quy chế “điểm đến du lịch chất lượng cao”⁹.

Ngoài ra, Cuba còn hướng thị trường du lịch sang các quốc gia phương Tây như: EU, Canada, Mỹ nhằm đa dạng hóa thị trường, đối tác, không để phụ thuộc vào một thị trường đơn nhất như trong thời kỳ Chiến tranh Lạnh. Nhờ đó, trong giai đoạn 1993-2004, Cuba luôn đạt mức 1,2-1,5 tỷ USD doanh thu từ ngành công nghiệp không khói này và đón từ 1,2-1,7 triệu khách quốc tế/năm¹⁰. Sự phát triển của ngành du lịch đã giúp Cuba giảm bớt những khó khăn về kinh tế từ các chính sách bao vây cấm vận của Mỹ với quốc đảo này thông qua các đạo luật Torricelli và Heml-Burton và tạo cơ sở để Chủ tịch Fidel tuyên bố Cuba đã thoát khỏi “Thời kỳ đặc biệt trong hòa bình”¹¹ ngày 5/12/2004.

Bên cạnh đó, Cuba còn phát triển một số loại hình du lịch mới đó là du lịch bằng đường biển. Thông qua loại hình này các du khách từ tất cả các quốc gia trên thế giới có thể sử dụng siêu tàu du lịch 5 sao để ngắm các danh lam

thắng cảnh của Cuba mà vẫn được hưởng những ưu đãi về thị thực dài hạn và các loại ngoại tệ như: đồng Euro, Peso chuyển đổi mà không gặp phải những rào cản, trở ngại về thủ tục hành chính (phí, thuế). Loại hình du lịch bằng đường biển này được coi là điểm sáng của ngành du lịch Cuba trong giai đoạn này.

Giai đoạn từ năm 2005 đến nay (du lịch Cuba phát triển và đối phó có hiệu quả với các tác động từ lệnh bao vây cấm vận của Mỹ, đại dịch Covid-19).

Sau khi lên nắm quyền, Chủ tịch Raul Castro đã đề ra nhiều biện pháp mới nhằm cải cách ngành du lịch Cuba để phát triển theo đúng chủ trương “Cập nhật hóa mô hình kinh tế - xã hội” mà Đại hội VI (2011), VII (2016) Đảng Cộng sản Cuba đã đề ra. Cụ thể là: Cuba đã đẩy mạnh việc cải cách cơ cấu, tổ chức quản lý của ngành du lịch bằng việc cho phép các doanh nghiệp tư nhân tham gia sâu hơn vào khai thác thị trường du lịch của nước này; chấp nhận chủ trương liên doanh, liên kết sâu rộng giữa các doanh nghiệp Cuba với doanh nghiệp nước ngoài với điều kiện các doanh nghiệp này phải đảm bảo các quy định về bảo vệ môi trường.

Bên cạnh đó, Chính phủ Cuba vẫn duy trì vai trò quản lý trực tiếp đối với các hoạt động du lịch có quy mô lớn nhằm đảm bảo định hướng xã hội chủ nghĩa, đảm bảo an ninh, an toàn và ổn định xã hội. Đồng thời, đặt ra mục tiêu đến năm 2022 du lịch trở thành một trong hai ngành kinh tế mũi nhọn của

nước này cùng với việc xuất khẩu nicken và duy trì vị trí Top 3 các quốc gia có ngành du lịch phát triển nhất Mỹ Latinh (sau Brazil, Mexico), theo đúng tinh thần Nghị quyết Đại hội VII mà Đảng Cộng sản Cuba đã đề ra¹².

Chính phủ Cuba cũng đã cho phép các doanh nghiệp tư nhân có quyền tự chủ lớn hơn trong kinh doanh, quảng bá và xúc tiến thị trường du lịch, nhất là du lịch tự nhiên và du lịch nghỉ dưỡng chữa bệnh; mở rộng hơn nữa loại hình du lịch công - tư và duy trì mối quan hệ du lịch ổn định với các nước trong và ngoài Mỹ Latinh, nhất là với các đối tác truyền thống như: Canada, Venezuela, Trung Quốc, Mỹ¹³...

Các hoạt động trên đã góp phần làm cho du lịch Cuba vẫn duy trì mức tăng trưởng ổn định, bất chấp các chính sách siết chặt cấm vận của Chính quyền Donald Trump (2017-2020)¹⁴. Với sự xuất hiện của ông Biden (người có quan điểm thân thiện với Cuba hơn), hy vọng ngành du lịch Cuba sẽ có nhiều cơ hội phát triển hơn trong thời gian tới, nhất là khi trong dự thảo Văn kiện Đại hội VIII Đảng Cộng sản Cuba vẫn coi Mỹ là thị trường chính trong chiến lược phát triển du lịch của nước này.

Một thành công nữa của ngành du lịch Cuba trong giai đoạn này là vừa kết hợp phát triển du lịch, vừa phòng chống dịch Covid-19. Với vị thế là quốc gia có ngành y tế phát triển hàng đầu thế giới, Cuba đã khởi xướng ra loại hình hộ chiếu vaccine¹⁵ để khai thác và thúc đẩy

trở lại ngành du lịch, vốn gặp rất nhiều khó khăn do tác động tiêu cực của đại dịch Covid-19.

Những biện pháp nêu trên đã giúp cho ngành du lịch Cuba đạt được nhiều thành tựu quan trọng, đây là nguồn thu ngoại tệ chính của Cuba (với mức doanh thu từ 2,8-3,2 tỷ USD trong giai đoạn 2011-2020, trong đó, năm 2015 đạt mức kỷ lục là 3,285 tỷ USD)¹⁶. Lượng khách du lịch luôn đạt mức từ 3,5 đến 5 triệu lượt khách quốc tế, trong đó, năm 2015 là 5 triệu khách; Cuba đã mở rộng được thị trường du lịch sang một số đối tác mới như: Hàn Quốc, Pháp và phát triển thêm một loại hình du lịch mới là du lịch hàng không, một loại hình cho phép du khách có thể đến thăm các tỉnh, thành phố và địa phương của Cuba.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, ngành du lịch Cuba cũng phải đối mặt với nhiều khó khăn, thách thức đe dọa trực tiếp đến sự phát triển của ngành kinh tế này đó là: chính sách siết chặt cấm vận của Mỹ đã làm cho ngành du lịch Cuba thiệt hại 30 tỷ USD (từ năm 1961 đến nay)¹⁷ và khiến cho Cuba khó có thể tiếp cận được nguồn vốn, tài chính từ các thể chế tài chính quốc tế, khu vực, nhất là các tổ chức do Mỹ chi phối để cải thiện và phát triển cơ sở hạ tầng phục vụ du lịch. Từ năm 2016 đến nay, nền kinh tế Cuba gặp nhiều khó khăn nên không có vốn để phát triển du lịch. Tác động của đại dịch Covid-19 cũng làm cho ngành du lịch bị sụt giảm mạnh về doanh thu từ mức 3 tỷ USD

(năm 2019) xuống còn 2,8 tỷ USD (năm 2020)¹⁸. Công tác quản lý và phát triển du lịch vẫn mang nặng tính bao cấp, máy móc nên đã hạn chế sự phát triển của ngành...

2. Các loại hình du lịch của Cuba

Du lịch Cuba hiện đại được phát triển dựa trên các loại hình chính sau:

Thứ nhất, du lịch tự nhiên và nhân văn

Nói đến du lịch Cuba, chúng ta nhớ ngay đến tiềm năng du lịch tự nhiên, nhân văn vô cùng phong phú, đa dạng của nước này. Cuba có 1.600 hòn đảo nổi trên biển Caribbean; khí hậu quanh năm nóng ẩm với hai mùa mưa, khô rõ rệt; có trên 200 con sông lớn nhỏ; có hơn 3.500 km bờ biển; nhiều vịnh lớn nhỏ, phong cảnh đẹp, điều mà nhà văn Thép Mới của Việt Nam đã từng ví “đất nước Cuba là một bản tráng ca của thiên nhiên nhiệt đới”¹⁹. Nhờ tiềm năng này mà trong suốt 62 năm qua, nhất là sau Đại hội VI đến nay, Cuba đã khai thác triệt để các tiềm năng thế mạnh sẵn có về tự nhiên và nhân văn này để biến các loại hình du lịch trở thành lĩnh vực kinh tế chủ lực của ngành công nghiệp không khói. Theo số liệu của Bộ Du lịch Cuba (tháng 3/2021), trong giai đoạn từ năm 1991 đến nay, du lịch tự nhiên và nhân văn luôn đóng góp tới 60% tổng thu nhập du lịch của Cuba. Nguyên nhân khiến cho loại hình này luôn trở thành mũi nhọn của ngành du lịch Cuba là do nó có nhiều cái nhất như: hòn đảo du lịch đáng sống nhất Mỹ Latinh;

bãi biển đẹp và thơ mộng nhất Mỹ Latinh; khí hậu trong lành nhất Mỹ Latinh; con người thân thiện nhất Mỹ Latinh²⁰... những cái “nhất” mà UNESCO và WWF đã từng thừa nhận và trao tặng cho Cuba vào năm 2003.

Bên cạnh đó, Cuba còn có các di tích lịch sử nhân văn đã được UNESCO trao tặng đó là: thành phố cổ đẹp thứ hai Mỹ Latinh; thành phố văn hóa của nhân loại²¹... chính các địa chỉ du lịch này đã góp phần thu hút du khách nước ngoài đến tìm hiểu về văn hóa, lịch sử Cuba và tạo nên nét đẹp riêng có của ngành du lịch nước này so với các nước Mỹ Latinh khác.

Một ưu thế nữa mà Cuba đã khai thác thành công từ du lịch tự nhiên và nhân văn đó là: đã phát triển hệ thống các điểm nghỉ dưỡng, cơ sở hạ tầng du lịch tương đối hiện đại trên cơ sở kết hợp giữa các doanh nghiệp quân đội thuộc sở hữu nhà nước với các doanh nghiệp tư nhân, doanh nghiệp nước ngoài và hoạt động với các loại hình kinh doanh khác nhau như: du lịch hàng không, du lịch du thuyền, nghỉ dưỡng... Đây được coi là loại hình mà dự thảo Nghị quyết Đại hội VIII Đảng Cộng sản Cuba coi là trọng tâm trong chiến lược phát triển du lịch Cuba giai đoạn 2021-2030 tầm nhìn 2060²².

Thứ hai, du lịch nghỉ dưỡng và chữa bệnh

Đây là loại hình mà Chính phủ Cuba đã có sự kết hợp giữa tiềm năng du lịch tự nhiên, nhân văn phong phú của mình

với thế mạnh về phát triển y tế, dược phẩm, công nghệ sinh học nhằm biến đây trở thành ngành du lịch đa sở hữu, đa chức năng giúp Cuba có thể mở rộng quan hệ quốc tế, phát triển kinh tế, nâng cao đời sống nhân dân và củng cố vị thế là cường quốc hàng đầu về du lịch ở Mỹ Latinh.

Để phát triển mô hình này, vào năm 2004, Chính phủ Cuba đã đưa ra các mục tiêu để hỗ trợ cho loại hình này đó là: đẩy nhanh kế hoạch phát triển cơ sở hạ tầng du lịch nghỉ dưỡng ven biển thông qua chính sách thu hút đầu tư nước ngoài; tăng cường mở rộng hợp tác du lịch với các nước phương Tây; cho phép khách du lịch quốc tế sử dụng đồng Peso chuyển đổi mà không phải thanh toán bằng đồng đô la; cải cách cơ chế cấp thị thực, hộ chiếu vaccine nhằm duy trì vị thế ngành du lịch của nước này. Những chính sách này đã làm loại hình du lịch nghỉ dưỡng chữa bệnh luôn đóng góp tới 25% thu nhập của ngành du lịch (với mức 400 triệu USD)²³.

Sở dĩ loại hình du lịch nghỉ dưỡng chữa bệnh trở thành ưu tiên trong chiến lược phát triển du lịch của Cuba là do Bộ Du lịch của nước này đã có định hướng đúng đắn phục vụ cho loại hình này đó là: đào tạo miễn phí nhân viên, học viên, sinh viên du lịch tại các trường đại học, cao đẳng của Cuba; duy trì chính sách miễn phí với các học sinh, sinh viên học tập trong lĩnh vực này; cho phép nhân viên du lịch nghỉ dưỡng có mức thu nhập cao hơn so với

người lao động bình thường từ 200-300 peso/tháng so với 30 peso của người lao động bình thường²⁴; thúc đẩy liên kết đào tạo sinh viên du lịch nghỉ dưỡng với các nước Mỹ Latinh, Trung Quốc nhằm quảng bá mô hình đào tạo của Cuba ra thế giới.

Thứ ba, du lịch Carnival bằng đường biển

Đây được coi là loại hình du lịch mới của Cuba nhằm khai thác các tiềm năng về tự nhiên, sông ngòi, thủy văn và tiềm năng biển phong phú của nước này. Loại hình kinh doanh này đã cho phép các tàu du lịch 5 sao, có tải trọng từ 200.000 tấn đến 1 triệu tấn chở từ 5.000-7.000 du khách (khách thuộc giới thượng lưu)²⁵ đến thăm quan, nghỉ dưỡng dài ngày tại các điểm du lịch biển trên khắp lãnh thổ Cuba. Các du khách này cũng chính là động lực để thúc đẩy kinh tế du lịch Cuba phát triển do sức mua sắm của họ rất lớn.

Từ năm 2017 đến nay, bất chấp các chính sách siết chặt cấm vận của Chính quyền Trump, Cuba vẫn duy trì loại hình du lịch này với Mỹ, EU và một số quốc gia Mỹ Latinh như: Brazil, Argentina. Với việc cho ra đời quy chế hộ chiếu vaccine, Cuba đã cam kết “du lịch an toàn”. Điều này, đã tạo cơ sở để du khách quốc tế tiếp tục đến thăm Cuba trong thời gian tới.

Thứ tư, du lịch phố cổ

Đây là loại hình du lịch mà Cuba mới đưa vào áp dụng năm 1997 để khai thác các nét văn hóa đặc sắc của phố cổ ở

các thành phố lớn của nước này như: thành phố cổ La Habana, điệu múa La Cardad ở Santiago De Cuba... những di sản văn hóa vật thể và phi vật thể được UNESCO xếp hạng²⁶. Loại hình này đã cho phép Cuba có thể khai thác các phương tiện giao thông cổ (từ thập niên 40, 50 của thế kỷ XX) mà không phải đầu tư về cơ sở vật chất, tài chính để nhập khẩu phương tiện giao thông hiện đại.

Sở dĩ Cuba khai thác tiềm năng này bắt nguồn từ việc Bộ Du lịch Cuba nắm bắt được tâm lý của du khách phương Tây là hiếu kỳ, thích những giá trị văn hóa cổ, mang tính khám phá... Đồng thời, tận dụng di tích lịch sử như: phố cổ, các nhà hát cổ... để thu hút khách tham quan, tìm hiểu về lịch sử Cuba. Đây là lý do làm cho loại hình này luôn đóng góp 10% doanh thu của ngành du lịch Cuba (với mức doanh thu 100 triệu USD/năm trong giai đoạn 2011-2020)²⁷ và dự báo sẽ còn phát triển hơn trong thời gian tới nếu Chính quyền Mỹ có chính sách nới lỏng các lệnh cấm vận với Cuba.

Ngoài loại hình du lịch phố cổ, Cuba còn đưa vào khai thác loại hình du lịch mạo hiểm để cho phép du khách nước ngoài có thể thăm quan những khu vực có cảnh quan sinh thái hoang sơ của nước này (60% diện tích Cuba là rừng, đồi núi). Đây là loại hình mà khách du lịch phương Tây rất ưa thích, bởi Cuba có nhiều sông, suối, thác, ghềnh, vịnh, biển sâu nên thuận lợi cho việc thu hút du khách và các nhà đầu tư nước ngoài đến Cuba kinh doanh.

3. Một số kinh nghiệm phát triển du lịch cho tỉnh Phú Yên

Với những mô hình phát triển du lịch trên của Cuba, có thể nêu ra một số kiến nghị sau:

(1) Với ưu thế là tỉnh có đường bờ biển dài hơn 189km²⁸; chủ yếu là bãi ngang (sâu) có vịnh, nhiều đảo nhỏ; 70% địa hình là đồi núi, đảo và mũi đất ăn ra sát biển như: đèo Cù Mông, Mũi Đại Lãnh...; có sự tương đồng về khí hậu và thủy văn nên tỉnh Phú Yên có thể tham khảo những kinh nghiệm từ Cuba trong việc phát triển các loại hình du lịch tự nhiên như: du lịch biển (nhất là du lịch khám phá biển đảo, du thuyền, du lịch mạo hiểm. Bởi đây được coi là những điểm mạnh, ưu thế của Phú Yên. Địa phương có nhiều danh lam thắng cảnh đẹp của Việt Nam như: Ghềnh đá đĩa²⁹, Vịnh Xuân Đài, Cảng Vũng Lắm, Mũi Đại Lãnh (điểm cực Đông của Việt Nam, nơi đầu tiên đón ánh mặt trời) để đưa Phú Yên trở thành một trong những trung tâm phát triển du lịch hàng đầu của khu vực Duyên hải Nam Trung Bộ, điều mà nguyên Thủ tướng Nguyễn Xuân Phúc đã từng phát biểu trong chuyến thăm và làm việc tại tỉnh này vào tháng 2/2021³⁰.

(2) Phú Yên cũng nên tập trung vào loại hình du lịch nhân văn. Bởi theo đề án quy hoạch phát triển khu vực Duyên hải Nam Trung Bộ giai đoạn 2020-2030 tầm nhìn 2045 mà Đại hội XIII đã đề ra, Phú Yên cùng với Quảng Nam, Quảng Ngãi, Bình Định được coi là trung tâm

phát triển du lịch liên vùng của khu vực và Phú Yên cũng có nhiều tiềm năng về loại hình này như: khu di tích lịch sử tàu không số ở Vũng Rô, Bảo tàng kháng chiến, khu di tích căn cứ địa, đền thờ các danh nhân văn hóa như: nhà thơ liệt sỹ Nguyễn Mỹ, nhạc sỹ Nhật Lai; thành phố Tuy Hòa và thị xã Sông Cầu có lịch sử hình thành và phát triển 500 năm, gắn liền với lịch sử mở cõi của Vua Lê Thánh Tông và Chúa Nguyễn Hoàng xuống phía Nam từ thế kỷ XV, XVI; là đô thị loại I; đầu mối giao thông kết nối các tỉnh Tây Nguyên với Duyên hải Nam Trung Bộ; gắn với lịch sử hình thành của văn hóa Chăm và các loại hình văn hóa dân gian của các dân tộc thiểu số như: Ba Na, Ê Đê...

(3) Phú Yên có thể phát triển loại hình du lịch nghỉ dưỡng kết hợp với chữa bệnh. Bởi theo đề án quy hoạch, Phú Yên được coi là trung tâm y tế, nghỉ dưỡng chữa bệnh của các tỉnh Nam Trung Bộ và Tây Nguyên³¹. Thêm vào đó, Phú Yên là tỉnh có không khí rất trong lành chưa bị ô nhiễm, dân cư thưa, đường bờ biển dài, quỹ đất rộng, cảnh quan thiên nhiên vẫn hoang sơ, có công ty dược phẩm PYMEPHARCO, chuyên sản xuất và nhượng quyền các sản phẩm thuốc kháng sinh của các công ty dược phẩm có uy tín trên thế giới như: Orchid - Ấn Độ, SamchunDang - Hàn Quốc, đặc biệt là Stada của Đức. Nhà máy này hiện có hơn 140 sản phẩm tân dược được Bộ Y tế cấp số đăng ký lưu hành và được cấp Giấy chứng nhận

thực hành tốt sản xuất thuốc của Tổ chức Y tế Thế giới (WHO-GMP)³². Đây chính là cơ sở để Phú Yên có thể khai thác ngành du lịch nghỉ dưỡng, chữa bệnh theo mô hình của Cuba.

(4) Với ưu thế là một cụm đảo tạo nhân lực chính của khu vực Duyên hải Nam Trung Bộ (có trường Đại học Phú Yên), tỉnh Phú Yên cần tập trung mở các khoa, ngành về du lịch, y tế, y tế cộng đồng... nhằm đào tạo nguồn nhân lực địa phương có chất lượng cao để đáp ứng với nhu cầu phát triển du lịch trong tỉnh theo mô hình của Cuba.

(5) Trong quá trình tham khảo mô hình du lịch Cuba, Phú Yên cần lưu ý một số vấn đề sau: phát triển du lịch phải đi kèm với an ninh quốc gia. Bởi Phú Yên giáp với cảng Cam Ranh, nơi ra Trường Sa gần nhất; trong việc thu hút các nhà đầu tư nước ngoài để phát triển du lịch, Phú Yên cần tránh việc giao đất dài hạn, quy hoạch treo, đầu tư dài hạn nhưng không có hiệu quả đối với các nhà đầu tư nước ngoài và tránh đầu tư quá mức vào du lịch và quên đi các thế mạnh khác của tỉnh như: phát triển nông nghiệp công nghệ cao, sản xuất công nghiệp mía đường, khai thác thủy hải sản ■

Chú thích:

1. Phạm Văn Tuấn, Christopher Columbus (1451-1506) nhà hàng hải Ý khám phá Châu Mỹ, <https://nghiencuulichsu.com/2017/09/07/christopher-columbus-1451-1506-nha-hang-hai-y-kham-pha-chau-my/>
2. Phạm Xuân Nam (2002), *Tìm hiểu lịch sử cách mạng Cuba*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, tr.13.

3. Batista forced out by Castro-led revolution, at <https://www.history.com/this-day-in-history/batista-forced-out-by-castro-led-revolution>, on January 1, 1959
4. Antonio Maceo (1967), *Historia de Cubana*, La Habana, page 297
5. Antonio Nunez Jimenez (1972), *Geografia de Cubana*, La Habana, page 311
6. Fidel Castro (1976) (dịch), *Văn kiện Đại hội lần I Đảng Cộng sản Cuba*, Lahabana, tr.52
7. Fidel Castro (1991), (dịch), *Văn kiện Đại hội IV Đảng Cộng sản Cuba*, Nxb Sự Thật, Hà Nội, tr.30
8. Báo cáo của Chủ tịch Fidel Castro tại Đại hội IV Đảng Cộng sản Cuba về tình hình kinh tế - xã hội giai đoạn 1985-1991, Nxb La Habana, tr.5
9. Thông tấn xã Việt Nam (2005), *Du lịch Cuba vượt khó*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 69, ngày 20/3, tr.5
10. Văn Ngọc Thành, Trần Thanh Tuấn (2009), *Những thành tựu phát triển kinh tế - xã hội Cuba (1993-2009)*, Tạp chí Nghiên cứu Lịch Sử, số 39, tr.7
11. Lộc Thị Thủy (2020), *Cuba đấu tranh bảo vệ độc lập trong bối cảnh mới*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
12. Fidel Castro Ruz (2016), Fidel en VII Congreso PCC: ¿Por qué me hice socialista? (+ Video), <http://www.cubadebate.cu/etiqueta/vii-congreso-del-pcc/>
13. Lộc Thị Thủy (2020), *Cuba đấu tranh bảo vệ độc lập trong bối cảnh mới*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
14. Lộc Thị Thủy (2020), *Cuba đấu tranh bảo vệ độc lập trong bối cảnh mới*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội
15. Thông tấn xã Việt Nam (2021), *Thách thức và triển vọng của tiến trình cải cách kinh tế Cuba*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 63, ngày 43, tr.19
16. Thông tấn xã Việt Nam (2021), *Thách thức và triển vọng của tiến trình cải cách kinh tế Cuba*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 63, ngày 43, tr.20
17. Lộc Thị Thủy (2020), *Cuba đấu tranh bảo vệ độc lập trong bối cảnh mới*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội
18. Thời sự (2021), *Phát biểu của Chủ tịch Diaz Canel về chính sách cấm vận của Mỹ với Cuba*, cập nhật ngày 1/1/2021
19. Thép Mới (1962), *Hiên ngang Cuba*, Nxb Văn học, Hà Nội, tr.115
20. Văn Ngọc Thành, Trần Thanh Tuấn (2009), *Những thành tựu phát triển kinh tế - xã hội Cuba (1993-2009)*, Tạp chí Nghiên cứu Lịch Sử, số 39, tr.5
21. International UNESCO/José Martí Prize, at <https://en.unesco.org/prizes/Jose-Marti>
22. Thông tấn xã Việt Nam (2021), *Thách thức và triển vọng của tiến trình cải cách kinh tế Cuba*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 63, ngày 43, tr.21
23. Thông tấn xã Việt Nam (2020), *cải cách kinh tế-xã hội ở Cuba*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 303, ngày 25/11, tr.11
24. Thời sự (2021), *Những thành tựu du lịch Cuba năm 2020*, cập nhật ngày 2/1/2021
25. Thời sự (2021), *Cuba phát triển loại hình du lịch mới*, cập nhật ngày 2/3/2021
26. Những di sản thế giới của Cuba, tại trang: <https://nhandan.com.vn/di-san/nhung-di-san-the-gioi-cua-cuba-464001/>, cập nhật: 4/3/2004
27. Thông tấn xã Việt Nam (2020), *Thách thức và triển vọng của tiến trình cải cách kinh tế Cuba*, Tài liệu tham khảo đặc biệt, số 63, ngày 43, tr.21
28. Phú Yên đi sau nhưng có điểm khác biệt thu hút các nhà đầu tư, tại trang: <https://phuyen.gov.vn/wps/portal/home/trang-chu/chi-tiet/nha-dau-tu/tin-tuc-su-kien/phu+yen+di+sau+nhung+co+diem+khac+biet+thu+hut+cac+nha+dau+tu>, ngày 30/12/2020.
29. Ghềnh Đá Đĩa được xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt, tại trang: <https://nhandan.com.vn/dong-chay/ganh-da-dia-duoc-xep-hang-di-tich-quoc-gia-dac-biet-630685/>, on 5/1/2021
30. Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Xuân Phúc: “Vi một Việt Nam xanh”, <http://www.baophuyen.com.vn/76/252496/thu-tuong-chinh-phu-nguyen-xuan-phuc---vi-mot-viet-nam-xanh.html>, tháng 2/2021
31. Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội 10 năm 2021-2030, tại trang: <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/ban-chap-hanh-trung-uong-dang/dai-hoi-dang/lan-thu-xiii/chien-luoc-phat-trien-kinh-te-xa-hoi-10-nam-2021-2030-3671>, ngày 22/3/2021.
32. Giới Thiệu PYMEPHARCO, <https://www.pymepharco.com/>